

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสร้างบทเรียนเล่มเล็กในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หน่วยที่ 2 ชีวิตในบ้าน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงาน
วิจัยที่เกี่ยวข้องตามโครงเรื่องดังนี้

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

2.1.1 หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.
2533)

2.1.2 การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อการเรียนการสอน

2.2.1 ความหมายของสื่อการสอน

2.2.2 ความสำคัญของสื่อการสอน

2.2.3 ประเภทของสื่อการสอน

2.2.4 หลักเกณฑ์การนำสื่อไปใช้

2.2.5 บทบาทของสื่อการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ของได้ระดับประถม
ศึกษา

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือแบบเรียน

2.3.1 ความหมายของหนังสือแบบเรียน

2.3.2 ความมุ่งหมายของการผลิตหนังสือแบบเรียน

2.3.3 การเตรียมทรัพยากรเพื่อการเขียนหนังสือแบบเรียน

2.3.4 แนวคิดในการผลิตหนังสือแบบเรียน

2.3.5 ประโยชน์ของหนังสือแบบเรียน

2.3.6 ภาพประกอบกับหนังสือแบบเรียน

2.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนเล่มเล็ก

- 2.4.1 ความหมายของบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.4.2 สาเหตุที่มีการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.4.3 วัตถุประสงค์ของการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.4.4 คุณลักษณะเด่นของบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.4.5 ขั้นตอนการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.4.6 ประโยชน์ของบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.4.7 ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก
- 2.4.8 การหาประสิทธิภาพของบทเรียนเล่มเล็ก

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนเล่มเล็ก

- 2.5.1 งานวิจัยในต่างประเทศ
- 2.5.2 งานวิจัยในประเทศไทย

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

2.1.1 หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต นับเป็นกลุ่มประสบการณ์หนึ่งในมวลกลุ่มประสบการณ์ 5 กลุ่ม ของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งมีรายละเอียดของหลักสูตร ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2534)

2.1.1.1 จุดประสงค์ทั่วไป

หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีจุดประสงค์ทั่วไปเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในด้านอนามัย ประชากร การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพปัญหา กระบวนการแก้ปัญหา และสามารถนำประสบการณ์เหล่านี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณสมบัต ดังนี้

1. มีความเข้าใจพื้นฐาน และปฏิบัติตนได้ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทางร่างกายและจิตใจทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติ มีนิสัยใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

3. สามารถปรับตัวได้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

4. มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

5. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

6. มีความเข้าใจ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

7. เข้าใจหลักของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบปฏิบัติในขอบเขตแห่งสิทธิเสรีภาพ

8. มีความภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นเอกราชของชาติ เกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2.1.1.2 โครงสร้างที่เป็นเนื้อหาสาระ

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหาออกเป็นหน่วยต่าง ๆ เริ่มจากตัวเองและสิ่งแวดล้อมที่ขยายกว้างออกไปตามวัยและประสบการณ์ โดยตัดออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 และระดับประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ซึ่งโครงสร้างเนื้อหาได้แบ่งออกเป็นหน่วย ดังแผนภาพต่อไปนี้

			หน่วยที่	ชื่อหน่วย
ระดับ ป. 5-6	ระดับ ป. 3-4	ระดับ ป. 1-2	1	สิ่งที่มีชีวิต
			2	ชีวิตในบ้าน
			3	สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา
			4	ชาติไทย
			5	ข่าว เหตุการณ์ วันสำคัญ
			6	การทำมาหากิน
			7	พลังงานและสารเคมี
			8	จักรวาลและอวกาศ
			9	ประเทศเพื่อนบ้าน
			10	การสื่อสารและการคมนาคม
			11	ประชากรศึกษา
			12	การเมืองและการปกครอง

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงโครงสร้างเนื้อหาสาระกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

2.1.1.3 อัตราเวลาเรียน

อัตราเวลาเรียนตลอดปีของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในภาพรวม
ทั้งหมดโดยประมาณไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2535)

ตารางที่ 1 แสดงอัตราเวลาเรียนของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

อัตราเวลาเรียนโดยประมาณ					
ป. 1-2		ป. 3-4		ป. 5-6	
ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี
15	450	20	600	25	750

จากหลักสูตรและโครงสร้างของเนื้อหาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจะเห็นว่าโครงสร้างเนื้อหาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จัดแบ่งเนื้อหาวิชาเป็นมวลประสบการณ์ มีจำนวน 12 หน่วย เนื้อหาเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เศรษฐกิจที่อยู่รอบตัว โดยเนื้อหาและอัตราเวลาเรียนจะมีการกำหนดไว้อย่างเหมาะสมและขยายประสบการณ์ไปตามวัยและระดับชั้นการศึกษา

2.1.1.4 กิจกรรมการเรียนการสอน

ค่าของหลักสูตรอยู่ที่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี นั่นคือ ครูจะต้องเริ่มต้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ถูกที่ควรซึ่งตามแนวคิดในการสอนของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต พอสรุปได้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2534)

1. ครูใช้เด็กเป็นศูนย์กลาง มีครูเป็นผู้กำกับ โดยคิดวางแผนการจัดการเรียนการสอน ครูจะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ และประยุกต์เนื้อหา กระบวนการและทฤษฎีการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และให้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น และกำหนดบทบาทหรือกิจกรรมที่จะให้นักเรียนปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

2. จัดการเรียนการสอนให้เป็นทักษะกระบวนการอย่างแท้จริง โดยมุ่งให้ผู้

เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพปัญหา กระบวนการแก้ปัญหาและสามารถนำประสบการณ์
เหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทักษะกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะ
กระบวนการ 9 ประการ คือ ทักษะกระบวนการคิด ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา
ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางสังคม ทักษะกระบวนการ
การทำงาน และทักษะกระบวนการรวบรวมข่าวสารและข้อมูล

3. สอนคนไม่ใช่สอนหนังสือ

4. ให้นักเรียนได้รับการฝึกฝนทักษะกระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ

5. ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียนเนื้อหาอื่น ๆ

6. ฝึกฝนให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรักษาสุขภาพอนามัย

7. ฝึกฝนให้นักเรียนมีความสนใจ รู้จักวิเคราะห์ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน

8. ครูสามารถยืดหยุ่นเวลาเรียนได้

9. ครูจะต้องสร้างบรรยากาศให้นักเรียน และกลุ่มเพื่อนมีการเอื้อต่อกันใน

เชิงของการเรียนรู้

2.1.1.5 การวัดผลและการประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผลในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ต้องปฏิบัติ
ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร
ประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) (กรมวิชาการ, 2534)

2.1.2 การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

สมน อมรวิวัฒน์ (2532) ได้เสนอแนะแนวการสอนในกลุ่มสร้างเสริม
ประสบการณ์ชีวิต ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาความเจริญทุกด้าน
ให้แก่ผู้เรียนทั้งทางด้านอารมณ์ สังคมและจิตใจ

2. กิจกรรมการสอนที่ดีควรเร้าให้ผู้เรียนได้แสดงออก และมีส่วนร่วมใน
การเรียน

3. กิจกรรมการสอนที่ดีควรให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคน
ในชั้นเรียน

4. กิจกรรมการสอนที่ดีควรฝึกฝนวิธีแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหา

ด้วยตนเองแก่นักเรียน ครูจะไม่เป็นผู้บอกทุกสิ่งทุกอย่างแก่นักเรียน

5. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีควรมีบรรยากาศที่รื่นรมย์สนุกสนานเป็นกันเอง

กาญจนา เกียรติประวัติ (2523) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียนและให้สัมพันธ์ระหว่างวิชามากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้ปัญหาความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็นแก้ปัญหาเป็นและรู้จักนำประโยชน์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยพัฒนาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์และลักษณะของเนื้อหาวิชา

3. ให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นการช่วยส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และทำให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นว่า กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่จัดการเรียนการสอน โดยจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิต การเรียนการสอนจึงมุ่งให้นักเรียนได้มีบทบาทในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นภาคทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติ ครูจึงเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือเท่านั้น ความคิดรวบยอดหรือหลักการ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของเนื้อหา จะต้องเป็นความรู้ที่นักเรียนได้จากการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และสรุปด้วยตนเองหรือจากการอภิปรายร่วมกันเพื่อจะพัฒนาไปสู่การแก้ปัญหาในส่วนตน ครอบครัวไปสู่สังคมและประเทศชาติต่อไป ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และมีการจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ทั้งยังเป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนทำให้กิจกรรมการเรียน

ไม่น่าเบื่อหน่าย และควรจะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรได้ค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดทักษะกระบวนการต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรต้องการ

2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อการเรียนการสอน

2.2.1 ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

ได้มีนักวิชาการและนักเทคโนโลยีทางการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ พอสรุปได้ดังนี้

Erickson (1971) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนคือสิ่งที่ช่วยให้การสอนบรรลุไปสู่จุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Gerlach and Ely (1980) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอน คือบุคคล วัสดุ เหตุการณ์ต่าง ๆ และสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้

Hass and Packer (อ้างถึงในทัศน โขตินฤตพงศ์, 2535) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง เครื่องมือที่ช่วยในการถ่ายทอดทักษะ ทักษะคิด ความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้งต่าง ๆ ไปยังผู้เรียนหรือเป็นเครื่องมือประกอบการสอนที่สามารถได้ยินและมองเห็นได้ดีเท่า ๆ กัน

วาสนา ขาวหา (2522) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลางนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนและทำให้การเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เป็นอย่างดี

ลัดดา คุชปรีติ (2525) ได้ให้ความหมายของสื่อไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อทำให้ครูและนักเรียนเข้าใจในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้ผลตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน

จากความหมายของสื่อการเรียนการสอนดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางที่นำสาระหรือความรู้ที่ผู้สอนต้องการจะถ่ายทอดไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ และสื่อการเรียนการสอนก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาเกิดทักษะ กระบวนการ ให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น อันจะนำไป

สู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2.2.2 ความสำคัญของสื่อการสอน

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

(2534) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียนต่อเรื่องที่จะเรียน
2. ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้โดยปฏิบัติ
3. ช่วยให้ประสบการณ์รูปธรรมแก่นักเรียน
4. ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
5. ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน
6. ช่วยสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

2.2.3 ประเภทของสื่อการสอน

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

(2534) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่ครูสามารถจัดหามาใช้ได้ ได้แก่ สื่อประเภทต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ประเภทรูปภาพ บัตรภาพ บัตรคำ แผนรูป
2. ประเภทของจริงและหุ่นจำลอง
3. ประเภทวัสดุ ได้แก่

3.1 วัสดุเพื่อทำรูปภาพ บัตรภาพ แผนภูมิ ชุดการสอน ได้แก่ กระดาษ กรรไกร คัตเตอร์ สี กาว แป้งเปียก ตัวอย่างภาพจากแหล่งต่าง ๆ ฯลฯ

3.2 วัสดุที่เป็นเครื่องมือทดลองวิทยาศาสตร์ตามแผนการสอน

4. ประเภทหนังสือค้นคว้าและเอกสารสิ่งพิมพ์

2.2.4 หลักเกณฑ์การนำสื่อไปใช้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

(2534) ได้ให้คำแนะนำในการใช้สื่อกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

2.2.4.1 การเลือกสื่อ

สื่อการเรียนการสอนที่จะนำมาใช้ต้องสัมพันธ์กับเรื่องที่จะสอน เหมาะสมกับความรู้ ประสบการณ์ ระดับชั้น วัย สภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก และเลือกสื่อที่หาง่ายมีประสิทธิภาพ

2.2.4.2 การเตรียมสื่อ

ก่อนนำสื่อไปใช้ ครูต้องศึกษาบทเรียน แผนการสอน เลือกสื่อ วัสดุที่จะใช้และวิธีการใช้สื่อ ตลอดจนต้องเตรียมตัวนักเรียนให้พร้อม โยงกิจกรรมให้ต่อเนื่องระหว่างประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ อาจให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเตรียมจัดหาสื่อมาใช้ด้วย ครูจำเป็นต้องเตรียมการในเรื่องการผลิต การทดลอง การปรับปรุง การจัดลำดับการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ให้พร้อมอย่างดีเสมอ

2.2.4.3 การนำเสนอสื่อ

การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูต้องคำนึงเสมอว่า สื่อที่เตรียมมานั้นเป็นเครื่องช่วยครูและนักเรียนในการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้สื่อต้องให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของบทเรียน เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน จังหวะ เวลา จิตวิทยาการเรียนรู้และลักษณะของผู้สอนประกอบด้วย

2.2.4.4 การประเมินการใช้สื่อ

เมื่อครูใช้สื่อประกอบการสอนทุกครั้งแล้วจำเป็นต้องมีการประเมินการใช้สื่อว่าได้บรรลุเป้าหมายเพียงใด ควรมีการปรับปรุงอย่างไร แล้วเขียนเป็นข้อเสนอนะไว้

2.2.4.5 การจัดหาสื่อ

การจัดหาสื่อทำได้ดังนี้

1. ครูผลิตขึ้นเองหรือให้นักเรียนช่วยกันผลิต
2. จัดซื้อสื่อสำเร็จรูป
3. ขอหรือยืมจากหน่วยงานที่บริการ

2.2.5 บทบาทของสื่อการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ของเด็กระดับประถมศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532) ได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อการสอนที่มีผลต่อการเรียนของเด็กประถมศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. สื่อการเรียนการสอน เป็นตัวกระตุ้นความสนใจของเด็กต่อเรื่องที่เรียน เมื่อเด็กเกิดความสนใจก็จะเกิดความพยายามที่จะเรียนรู้เรื่องนั้นขึ้นมาเองโดยที่ครูไม่ต้องเสียเวลาพูดหรืออธิบายมากมายนัก

2. สื่อการสอนเป็นเครื่องมือที่จะให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติโดยที่เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดด้วยการลงมือกระทำ หากไม่มีสื่อการสอนให้เป็นเครื่องมือ เด็กก็ไม่ทราบว่าจะทำอะไร เพราะการบอกให้เด็กทำกิจกรรมนั้นเพียงแค่การบอกให้ทำโดยไม่มีเครื่องมือช่วยย่อมเป็นไปได้ไม่ได้

3. สื่อการสอนช่วยให้ประสบการณ์รูปธรรมแก่เด็ก เพราะสื่อการสอนขยายแนวคิดในเรื่องที่เรียนด้วยการให้เด็กได้เห็นภาพ ได้ยินเสียงหรือทั้งสองอย่าง เห็นการเคลื่อนไหวมีโอกาสเห็นของจริงหรืออย่างน้อยของจำลอง และบางครั้งทำให้ได้ประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน

4. สื่อการสอนเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการเรียนของเด็ก และสามารถทำให้เด็กเรียนรู้ได้รวดเร็วขึ้น หากไม่มีสื่อการสอนเป็นตัวอย่าง บางทีครูเสียเวลาอธิบายทั้งวันนักเรียนก็ไม่เห็นภาพหรือปฏิบัติตามไม่ได้

5. สื่อการสอนในรูปของกิจกรรมหรือวิธีการต่าง ๆ จะทำให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองโดยครูมีเวลาสังเกตและใกล้ชิดกับนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ เพราะครูไม่จำเป็นต้องสอนด้วยการพูดตลอดเวลา ครูจึงไม่เหน็ดเหนื่อย หงุดหงิด หรือเกิดความรู้สึกเชิงแต่กลับจะรู้สึกสนุกสนานไปกับการเรียนของเด็ก ครูก็จะมีแต่ความยิ้มแย้ม สร้างบรรยากาศของความอบอุ่นใจมากยิ่งขึ้น

6. สื่อการสอนช่วยสร้างสถานการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของเด็ก โดยการจัดสื่อในรูปของชุดการสอนที่มีการเตรียมไว้ล่วงหน้า ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ได้ซักถาม ค้นคิดสิ่งใหม่ได้เต็มที่ โดยที่ครูไม่ต้องเกรงว่าจะสอนหรือตอบคำถามเด็กไม่ได้เพราะสื่อการสอนบรรจุเนื้อหาหรือคำตอบปัญหาต่าง ๆ ไว้แล้ว ดังนั้นการเรียนของเด็กประถมศึกษาจึงมีบรรยากาศของการเปิดใจมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สื่อการสอนมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนเพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมการเรียนรู้การสอนจะไม่น่าเบื่อหน่าย ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอันเป็นจุดสำคัญ ดังนั้นการเลือกและจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนได้อย่างเหมาะสมจึงควรเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องพิจารณาว่า สื่อ ประเภทใดเหมาะสมกับประสบการณ์ ระดับชั้น วัย สภาพแวดล้อม สภาพต่าง ๆ และควรเป็นสื่อที่หาหรือผลิตได้ง่ายด้วยตนเอง

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือแบบเรียน

2.3.1 ความหมายของหนังสือแบบเรียน

หนังสือเรียนหรือแบบเรียนคือ สื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ได้ มีผู้ให้ความหมายของหนังสือเรียนหรือแบบเรียน ดังนี้

Shores (อ้างถึงในวาสนา จาตพุ่ม, 2535) ได้กล่าวถึงแบบเรียนว่า แบบเรียนเป็นเครื่องมือที่ครูกับนักเรียนใช้สื่อความหมายซึ่งกันและกัน เป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้เรียนเรื่องเดียวกันเพื่อความเข้าใจใน เรื่องราวต่าง ๆ ไปในแนวเดียวกัน

Good (1973) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ว่า หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่เกี่ยวกับการศึกษาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีการจัดเนื้อหา อย่างมีระบบ มุ่งหมายที่จะใช้ เฉพาะการเรียนการสอนในระดับใดระดับหนึ่ง และ เป็นข้อมูลที่สำคัญในการเรียนการสอน

รัฐจวน อินทรกำแหง (2519) ได้ให้ความหมายและแบ่งประเภทของหนังสือเรียนไว้ว่า หนังสือแบบเรียนก็คือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการบังคับใช้ตาม ประกาศหรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งจะกำหนดออกมาทุกปีการศึกษา ซึ่ง หนังสือแบบเรียนแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. หนังสือแบบเรียนบังคับใช้ หมายถึง หนังสือที่นักเรียนต้องใช้เรียน เป็นประจำรวมทั้งการที่ต้องเรียนในห้องเรียนและที่ต้องเรียนนอกห้องเรียน
2. หนังสือแบบเรียนที่ไม่บังคับใช้ หมายถึง หนังสือที่อ่านประกอบเฉพาะ

วิชา เพื่อประโยชน์ในการขยายความรู้ในวิชานั้น ๆ

จินตนา ไบกาชยิ (2520) ได้ให้ความหมายของหนังสือแบบเรียนว่า หนังสือแบบเรียน คือ หนังสือที่รวบรวมวิชาความรู้ในหมวดวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อเรื่องตรงตามหลักสูตรที่กำหนดไว้อย่างถูกต้องและครบถ้วน หนังสือแบบเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ในการเรียนการสอนโดยเฉพาะจึงมีหลักเกณฑ์การเขียนเป็นพิเศษ เช่น เขียนเป็นรายวิชาสำหรับเรียนตามระดับชั้นต่าง ๆ มีความยากง่ายตามวัยของผู้เรียน ลักษณะการเรียบเรียงเป็นวิธีการแต่ให้ข้อเท็จจริงเที่ยงธรรม เมื่อจบบทเรียนแต่ละบทท้ายเล่มมักจะมีกิจกรรมเสนอแนะการเรียนการสอน

บันลือ นฤกษะวัน (2524) กล่าวว่าหนังสือแบบเรียน หมายถึง หนังสือที่กระทรวงประกาศบังคับใช้ โดยกำหนดว่าผู้เรียนในระดับชั้นนั้น ๆ จำต้องมีไว้เพื่อจะได้ฝึกอ่านเพื่อเป็นพื้นฐานของวิชานั้น ๆ ตามเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรเฉพาะเรื่องที่เด็กสามารถค้นคว้าได้และครูอาจใช้เป็นแนวทางในการใช้อ้างอิงในการสอนได้เช่นกัน

ธวัช บุญไธยก (2526) กล่าวว่า แบบเรียน คือหนังสือที่มี เนื้อหาความรู้ หลักการและวิธีการเรียนการสอนที่กำหนดขึ้นใช้สำหรับการเรียนระดับชั้นใดชั้นหนึ่ง ฉะนั้นหนังสือแบบเรียนจึงหมายถึง หนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนในโรงเรียนทุกสาขาวิชาการและส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

จากความหมายของหนังสือแบบเรียนดังกล่าวสรุปได้ว่า หนังสือแบบเรียน คือ หนังสือที่มีเนื้อหาสาระตรงตามหลักสูตรและตรงจุดประสงค์รายวิชาที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น และมีเนื้อหาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ลักษณะการเขียนเป็นเชิงวิชาการ ให้ข้อเท็จจริงและข้อมูลที่ถูกต้องตามหลักวิชา เหมาะสมสำหรับครูในการใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน และเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับนักเรียนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เพราะผู้เขียนได้ยึดหลักสูตรและจุดประสงค์รายวิชามาใช้ในการเขียน

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อการสอนที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สื่อการสอนนั้นมีความสำคัญ และมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้ของเด็กในระดับประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการนำสื่อการสอนมา

ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีประสิทธิภาพ ซึ่งสื่อที่นิยมใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างแพร่หลายทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนอย่างหนึ่งก็คือ หนังสือแบบเรียน เพราะเป็นสื่อที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาที่จัดไว้อย่างมีระบบ สามารถค้นคว้าได้ด้วยตนเอง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จะถูกบรรจุไว้ใน หนังสือแบบเรียน จึงนับว่าหนังสือแบบเรียนเป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ของ เด็กอย่างยิ่งและยังเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สามารถใช้ได้ง่ายไม่ยุ่งยาก บทเรียนเล่ม เล็กจึงเข้ามามีบทบาทที่จะนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีเพราะใน บทเรียนเล่มเล็กจะมีเนื้อหาสาระตรงตามหลักสูตร ทั้งยังมีภาพประกอบที่ดึงดูด ความสนใจของเด็ก เด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากการอ่านบทเรียนเล่มเล็ก และที่สำคัญคือครูผู้สอนสามารถผลิตได้เอง ซึ่งจะเป็นสื่อที่ตรงกับความต้องการของ ทั้งตัวครูผู้สอนและนักเรียนมากที่สุด

2.3.2 ความมุ่งหมายของการผลิตหนังสือแบบเรียน

หทัย ตันหยง (2528) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการผลิตหนังสือเรียน ว่าควรจะคำนึงถึงเป้าหมายในการผลิต 2 ประการ คือ

1. เป้าหมายหลัก เพื่อสนองหลักสูตรการศึกษา

- 1.1 เพื่อใช้เป็นวัสดุหลักสูตร
- 1.2 เพื่อเสริมสร้างเนื้อหาของบทเรียนให้ชัดเจน กว้างขวางลึกซึ้ง
- 1.3 เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. เป้าหมายเฉพาะ เพื่อสนองพัฒนาการในตัวผู้เรียน

- 2.1 เพื่อพัฒนาทักษะภาษาโดยเฉพาะในการอ่าน
- 2.2 เพื่อพัฒนาสมองความคิด ทั้งในเชิงความเข้าใจ การเปรียบเทียบ ความสำคัญ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่า
- 2.3 เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยในการอ่าน อันมีผลต่อการสร้างเจตคติที่ดี ต่อสภาพแวดล้อม การดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ทั้งในส่วนตน สังคมและประเทศชาติ

2.4 เพื่อพัฒนาจิตใจผู้เรียนให้เกิดความสำนึกในคุณธรรม และเป็น พื้นฐานของการสร้างค่านิยม และจริยธรรมอันดีงาม รวมทั้งการเสริมสร้างเจตคติ

ทางประชาธิปไตย และความเป็นพลเมืองดีของชุมชนและชาติบ้านเมือง

2.5 เพื่อพัฒนาสุขภาพทางจิตใจของผู้เรียนด้วยความสุข ความรื่นรมย์ ความบันเทิงความเพลิดเพลิน สิ่งเหล่านี้จะเป็นสื่อเสริมแรง ส่งใจ เร้าใจ ให้ผู้เรียนอยากเรียนอยากรู้เป็นอย่างดี

บันลือ พุกกะวัน (2524) ได้กล่าวไว้ว่า จุดมุ่งหมายของแบบเรียน นอกจากจะกำหนดแนวขอบข่ายของการเรียนแล้ว สิ่งที่สำคัญมากอีกสิ่งหนึ่ง คือ จุดมุ่งหมาย แนวคิดที่มุ่งจะปลูกฝังหรือประโยชน์ที่เด็กผู้อ่านจะได้รับ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. มุ่งที่จะพัฒนาทักษะการอ่าน
 2. มุ่งที่จะพัฒนาความเข้าใจในการอ่าน
 3. มุ่งที่จะพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่กล่าวถึง เช่น สภาพแวดล้อม อาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่จะสอดแทรกอยู่ทั่ว ๆ ไปทุกบทเรียน
 4. มุ่งที่จะให้สำนึกในคุณค่าของคุณธรรม ศีลธรรม ด้วยเช่นกัน
- และอีกส่วนหนึ่งก็คือ จุดมุ่งหมายเฉพาะบทเรียนของแต่ละบทเรียนซึ่งสัมพันธ์กับจุดประสงค์เฉพาะรายวิชานั้น ซึ่งลักษณะที่เน้นนั้นแตกต่างกันออกไป เช่น

1. ขยายประสบการณ์ เฉพาะบทเรียน เฉพาะเรื่อง
2. พัฒนาทักษะการคิด แก้ปัญหา การประดิษฐ์ การทดลอง การใช้วัสดุท้องถิ่นและความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เป็นต้น

3. พัฒนาความสามารถเฉพาะหรือแนวคิดในเชิงเปรียบเทียบ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การประเมินคุณค่าของสิ่งที่เรียนนั้น ทั้งสามส่วนหลังเสริมจุดประสงค์ทั่วไปแห่งวิชา จะเป็นแนวในการวางพื้นฐานการเรียนรู้จากการอ่าน การปฏิบัติกิจกรรม ที่วางแนวต่อเนื่องแห่งประสบการณ์ระหว่างบทเรียนได้ดีอีกด้วย

จากความมุ่งหมายของการสร้างหนังสือเรียนหรือแบบเรียนที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการสร้างหนังสือเรียน ก็เพื่อที่จะสนองหลักสูตรของการศึกษา และมีเป้าหมายที่จะพัฒนาทักษะทางด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ พฤติกรรมความคิดและการแก้ปัญหา

2.3.3 การเตรียมทรัพยากรเพื่อการเขียนหนังสือแบบเรียน

การเตรียมทรัพยากรในการเขียนหนังสือแบบเรียน หมายถึง การเตรียมแผนการและข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการผลิตหนังสือ เพื่อให้ได้หนังสือแบบเรียนที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับความต้องการในการจัดทำอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

หทัย ตันหยง (2528) ได้กล่าวถึงความสำคัญสำหรับการเตรียมทรัพยากรในการเขียนหนังสือแบบเรียนไว้ ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

1. ทรัพยากรแม่บท ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาซึ่งเป็นเป้าหมายในการเขียน และต้องมีความเข้าใจในรายละเอียดอย่างลึกซึ้ง
2. ปรัชญาและจิตวิทยาการศึกษาอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะประยุกต์ใช้ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ไปสู่เป้าหมายนั้น
3. บุคลากรแห่งศาสตร์ทั้งหลายทั้งด้านการขยาย และการเสริมสร้างประสบการณ์ของการเรียนรู้ให้กว้างขวางภายในขอบเขตของหลักสูตรและบทเรียน
4. ตำราวิชาการและเอกสารค้นคว้าอ้างอิง เพื่อเป็นข้อมูลในการนำเสนอความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ผู้ให้หนังสือเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ภาษาศาสตร์ อันเป็นเครื่องมือพื้นฐานของการสื่อความหมายที่ถูกต้องชัดเจนเหมาะสมกับระดับอายุ ระดับหลักสูตรการศึกษาและลักษณะวิชา
6. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาเป็นระบบรองเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง การศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงไป การนำเสนอเนื้อหาต้องให้ทันเหตุการณ์
7. บุคลากรซึ่งมีคุณสมบัติทางวิชาการ ทั้งตัวผู้เรียน กลุ่มผู้เรียน บุคลากรที่ปรึกษาซึ่งมีส่วนร่วมในการผลิตหนังสือเรียน

2.3.4 แนวคิดในการผลิตหนังสือแบบเรียน

แนวคิดในการผลิตหนังสือแบบเรียนนั้น หทัย ตันหยง (2532) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า การสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาควรจะได้ยึดแนวทางที่เป็นเครื่องดำเนินการให้อยู่กรอบเดียวกัน ดังนั้นการสร้างหนังสือเรียนก็ควรจะมีแนวทางในการผลิตเป็นแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. หนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ลงทุนน้อยกว่าเทคโนโลยีทางการศึกษาสมัยใหม่หลายประเภท

2. การผลิตหนังสือเรียนต้องให้สอดคล้องกับแนวคิดในการจัดหลักสูตร จึงต้องคำนึงถึงแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นเป็นหลักในการกำหนดเนื้อหาสาระ

3. ครูของแต่ละท้องถิ่นก็คือชาวบ้าน ซึ่งครูผู้สอนภายในท้องถิ่นต้องเรียนรู้ในการผลิตหนังสือขึ้นใช้ได้เองหรือเรียกว่าหนังสือท้องถิ่นหรือหนังสือชาวบ้าน

4. หนังสือเรียนเป็นเทคโนโลยี หรือสื่อทางการศึกษาที่ยังคงมีบทบาทที่เหมาะสม และเป็นสื่อพื้นฐานที่เชื่อว่าหาได้ใกล้มือมากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ ที่มีราคาแพง

5. หนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับบทเรียน ฉะนั้นการใช้หนังสือทั้งครูผู้สอนและเด็กผู้เรียนจะต้องมีระบบ ซึ่งไม่เป็นระบบการใช้ที่ยุ่งยากเหมือนสื่อประเภทอื่น ๆ

6. เป็นแนวทางให้ท้องถิ่นได้ผลิตหนังสือเรียนขึ้นใช้ในเขตการศึกษาของตน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และการระดมพลังสมองของนักวิชาการในท้องถิ่น

7. เป็นแนวทางในการใช้ธรรมชาติแวดล้อมในสภาพที่เป็นจริงของท้องถิ่น มาบรรจุเป็นเนื้อหาสาระให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้มากที่สุด

8. การผลิตหนังสือเรียนย่อมมีลักษณะที่ปรับตัวยืดหยุ่นในสาระเนื้อหาให้ง่ายต่อการเรียนรู้

ดังนั้นการผลิตหนังสือจึงควรต้องมีการคำนึงถึงการเตรียมทรัพยากร จุดมุ่งหมายตลอดจนแนวคิดในการสร้างหนังสือเรียน เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาทักษะการอ่านของผู้เรียน เพราะเนื่องจากหนังสือเรียน เป็นสื่อถ่ายทอดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนไปสู่เป้าหมายและให้มีความสอดคล้องและสนองกับหลักสูตรของการศึกษา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างหนังสือเรียนตามจุดมุ่งหมาย โดยต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.3.5 ประโยชน์ของหนังสือแบบเรียน

หนังสือแบบเรียนให้ประโยชน์อย่างมาก ทั้งตัวครูผู้สอนและตัวผู้เรียนซึ่งถือว่าเป็นสื่อที่ให้ผลคุ้มค่าในการเรียนการสอน ทางด้านประโยชน์ของหนังสือเรียน หทัย ดันหยง (2528) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

2.3.5.1 ประโยชน์ทางด้านทั่วไป

1. หนังสือแบบเรียนเป็นหนังสือที่ใช้อ่านได้เช่นเดียวกับหนังสือทั่ว ๆ ไปตามห้องสมุดต่าง ๆ
2. หนังสือแบบเรียนเปรียบได้กับห้องสมุดเคลื่อนที่ที่สามารถค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ ได้ตามต้องการ
3. หนังสือแบบเรียนทุกเล่มให้ทั้งสาระ ความรู้และความบันเทิงใจแก่ผู้อ่าน
4. หนังสือแบบเรียนให้ข้อมูลความรู้ที่แน่นอน มีหลักฐานอ้างอิงเชื่อถือได้มากกว่าหนังสืออื่น ๆ
5. หนังสือแบบเรียนเป็นหนังสือที่หาได้ง่ายและราคาถูกกว่าหนังสือประเภทอื่น ๆ เพราะมีมาตรฐานในการในการผลิตและการควบคุมราคา

2.3.5.2 ประโยชน์ทางด้านครูผู้สอน

1. หนังสือแบบเรียนเป็นสื่อการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะเอนกประสงค์อย่างหนึ่ง
2. หนังสือแบบเรียนเป็นเครื่องมือหลักสูตรที่ครูสามารถใช้ตรวจสอบเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้อย่างแม่นยำถูกต้อง
3. หนังสือแบบเรียนจะช่วยให้ครูเข้าใจขอบเขตเนื้อหาสาระของบทเรียน
4. หนังสือแบบเรียนจะช่วยให้ครูสามารถวางจุดประสงค์ในการสอน โดยเฉพาะจุดประสงค์เฉพาะวิชาได้เป็นอย่างดี
5. หนังสือแบบเรียนจะช่วยเหลือเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมและให้ประสบการณ์สำหรับผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์ที่คาดหวังไว้
6. หนังสือแบบเรียนสามารถใช้แทนแผนการสอนในยามจำเป็นได้เป็นอย่างดี
7. หนังสือแบบเรียนเป็นแหล่งวิชาที่สามารถใช้เป็นจุดเริ่มต้นสร้างสรรค์สื่อการเรียนการสอนประเภทอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

2.3.5.3 ประโยชน์ทางด้านตัวผู้เรียน

1. หนังสือแบบเรียนเป็นคู่มือการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพยิ่ง
2. หนังสือเรียนเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ของประสบการณ์ในหลักสูตรให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. หนังสือแบบเรียนเป็นเครื่องมือที่ช่วยเตรียมตัวเพื่อจะเรียนในบทเรียนต่อไป

4. หนังสือแบบเรียนช่วยพัฒนาทักษะในทางภาษาได้เป็นอย่างดี

5. หนังสือแบบเรียนเป็นแหล่งวิชาสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบทเรียนได้อย่างกว้างขวาง

6. หนังสือแบบเรียนเป็นสื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครองในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลการศึกษาเล่าเรียนให้ดำเนินไปด้วยดี

7. หนังสือแบบเรียนจะมีแบบฝึกหัด คำถาม ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8. หนังสือแบบเรียนช่วยแก้ปัญหาภาวะการขาดแคลนหนังสืออ่านสำหรับเด็กได้เป็นอย่างดี

9. หนังสือเรียนในยุคปัจจุบันส่งเสริมให้มีเนื้อหาที่น่าสนใจ เช่น มีภาพประกอบที่สวยงาม มีเนื้อหาเสริมด้วยนิทาน นิยาย เพื่อให้บทเรียนน่าสนใจ น่าเรียนไม่น่าเบื่อ

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือแบบเรียนที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หนังสือเรียนเป็นสื่อพื้นฐานที่ใช้ถ่ายทอดการเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนและตัวผู้เรียน ทั้งยังมีอิทธิพลในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้เกิดกับผู้เรียน และมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นการนำหนังสือแบบเรียนที่ดีมาใช้อย่างเหมาะสมจะส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้นตามไปด้วย

2.3.6 ภาพประกอบกับหนังสือแบบเรียน

ภาพประกอบในหนังสือแบบเรียน นับเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพประกอบหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กในระดับประถมศึกษา เนื่องจากการสร้างความสนใจทำให้หนังสือแบบเรียนน่าอ่านมากขึ้น

2.3.6.1 ภาพประกอบกับหนังสือแบบเรียน

รัฐจวน อินทรกำแหง (2520) ได้กล่าวถึงภาพในหนังสือสำหรับเด็กเอาไว้ว่า ภาพเป็นหัวใจของหนังสือสำหรับเด็กเลยทีเดียวเพราะเด็กชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ชอบอ่านหนังสือด้วยภาพมากกว่าตัวหนังสือ ภาพทั้งงดงามมีชีวิตจะ

เชิญชวนให้เด็กสนใจหยิบหนังสือมาและอ่าน

นอกจากนั้น Nolen and Goetz (1959) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับหน้าที่ที่สำคัญของภาพประกอบว่า ภาพประกอบในหนังสือเรียนมีหน้าที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. เพื่อเสริมแต่งหน้าหนังสือเรียนให้น่าอ่าน
2. เพื่อแปลความหมายและอธิบายเรื่องราวในหนังสือเรียนให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้ง

3. เป็นส่วนประกอบของเนื้อหาในหนังสือเรียนนั้น

จากทรรศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับภาพประกอบหนังสือแบบเรียนที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาพประกอบมีความสำคัญต่อเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนมาก โดยเฉพาะกับเด็ก เพราะภาพประกอบในแบบเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนหรือเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดได้ง่ายขึ้น ถึงแม้ว่าบทเรียนจะยากหรือซับซ้อนเพียงใดก็ตาม

2.3.6.2 ภาพประกอบกับการรับรู้

ธรรมชาติการรับรู้ของเด็กที่มีต่อภาพนั้น Flammig and Lavy (อ้างถึงใน ปริยาลักษณ์ พิลากุล, 2535) ได้สรุปเอาไว้ดังนี้

1. เลือกรับรู้ภาพที่ตนเองสนใจ มีลักษณะเด่นแปลกใหม่ และตรงกับความต้องการของตน
2. รับรู้ภาพที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย
3. รับรู้ส่วนที่เด่นของภาพมากกว่าส่วนที่เป็นพื้นหรือฉากหลังที่ไม่ชัดเจน
4. จะรับรู้ภาพที่มีลักษณะใกล้ชิดหรือคุ้นเคย
5. รับรู้ภาพที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประสบการณ์เดิม
6. รับรู้ภาพที่มีความต่อเนื่องกัน
7. รับรู้ภาพในลักษณะที่สมบูรณ์ แม้ในข้อเท็จจริงภาพนั้นจะมีบางส่วนขาดหายไปก็ตาม
8. รับรู้ภาพขนาดที่ต่างกันหรือเท่ากัน แม้ว่าในระยะที่เห็นภาพจะต่างกัน
9. รับรู้สีส่วนของภาพว่าเหมือนหรือต่างกัน แม้ว่าสภาพแวดล้อมจะทำให้สีที่เหมือนกัน หรือต่างกันนั้นเปลี่ยนแปลงไป

10. รับรู้ว่าภาพนั้นเหมือนกัน แม้ว่าจะมองคนละทิศทางการทำให้เห็นภาพต่างกัน
11. รับรู้โดยใช้ภาพประสบการณ์เก่าเป็นเครื่องมือตัดสินภาพที่เห็นใหม่
12. การรับรู้ของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มอาจจะรับรู้ต่างกัน แม้ภาพนั้นจะเหมือนกัน

2.3.6.3 ขนาดภาพประกอบหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็ก

หทัย ดันหยง (2529) ได้กล่าวว่าหนังสือสำหรับเด็กจะบรรจุภาพไว้เสมอ ดังนั้นหนังสือสำหรับเด็กจึงเป็นลักษณะหนังสือภาพและขนาดของภาพประกอบ หนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กที่เหมาะสม มีดังนี้

เด็กเล็ก ควรใช้ภาพขนาดสามในสี่ของหน้า

เด็กโต ควรใช้ภาพขนาดครึ่งหน้า

เด็กวัยรุ่น ควรใช้ภาพขนาดหนึ่งในสี่ของหน้า

เด็กเล็กยังต้องการภาพเป็นภาษาสื่อความหมายต่อเมื่อมีวัยเจริญขึ้นสามารถเรียนรู้ภาษาสัญลักษณ์ได้ เนื้อหาภาษามากขึ้นก็สามารถใช้ภาพขนาดเล็กลง หรือมีจำนวนน้อยลงขนาดภาพดังกล่าวแล้วนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ส่วนตำแหน่งของภาพในหนังสือเรียนนั้น หทัย ดันหยง (2528) ได้ให้ความเห็นว่าภาพประกอบหนังสือเรียนจะต้องวางตำแหน่งไว้นั่นนอน ปกติมักจะวางไว้กลางหน้าหนังสือและสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเนื้อหา ไม่ควรวางคลาดกับเนื้อหา เพราะจะทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสน เกิดความเบื่อหน่ายเพราะไม่เข้าใจว่าเป็นภาพประกอบส่วนใด

ในเรื่องเดียวกันนี้ กำธร สติรกุล (2525) ได้เสนอแนะว่า การจัดตำแหน่งของภาพควรคำนึงถึงจุดสนใจของสายตา สายตาของคนจะเริ่มจับจุดสนใจบนหน้าขวามือ แล้วจึงไล่สายตาเคลื่อนไปส่วนอื่น ภาพจะเป็นสิ่งดึงดูดสายตาของผู้อ่านจึงควรอยู่บนหน้าขวามือ ส่วนตัวอักษร ข้อความ ก็ควรจะอยู่หน้าซ้ายมือหรือด้านล่างใต้ภาพนั้น ๆ อย่างไรก็ตามการผลิตหนังสือสมัยปัจจุบันยังนิยมจัดภาพสองหน้า อาจสลับกันกับประเภทจัดภาพบนหน้าเดียว บางครั้งก็มีการเปลี่ยนแปลงอารมณ์และบรรยากาศ ภาพอาจจัดอยู่ใต้ข้อความบ้าง ด้านซ้ายมือบ้าง ด้านขวามือบ้าง ไม่ควรยึดแนวเดียวเสมอไปก็ทำได้ หนังสือเรียนบางเล่มบางระดับ

โดยมากระดับสูงมักมีภาพไม่ใหญ่นัก หน้าหนึ่งมีหลายภาพก็ควรจัดลำดับของภาพและให้อยู่ก่อนตำแหน่งหน้าหลังอย่างเป็นระเบียบ สามารถไล่สายตาไปตามลำดับของเนื้อหาได้อย่างสะดวกไม่สับสนและหน้าหนึ่ง ๆ ไม่ควรมีหลายภาพแออัดจนเกินไป

ส่วนในเรื่องกรอบภาพประกอบและคำบรรยายภาพประกอบนั้นหทัย ดันหยง (2528) ได้กล่าวไว้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็กว่าเท่าที่ผ่านมามีทั้งที่ยอมรับเป็นสากลแล้วว่าภาพนั้นไม่ควรตีเส้นกรอบล้อมรอบ ควรปล่อยเป็นลักษณะกรอบเปิดหรือให้ภาพกลืนกรอบ ภาพในหนังสือเรียนก็ใช้หลักการเดียวกัน เหตุผลที่คิดเช่นนั้นก็เพื่อสนับสนุนหลักจิตวิทยาที่ว่า

1. ผู้อ่าน หรือเด็กที่ดูภาพตีกรอบจะรู้สึกอึดอัดเหมือนกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางอารมณ์และความคิด

2. ภาพตีกรอบทำให้เกิดความแน่นขนัดบนหน้าหนังสือ ซึ่งควรให้มีลักษณะโปร่งตา

3. ภาพในบางลักษณะไม่อาจเขียนเต็มรูปได้หากตีกรอบ เด็กจะรู้สึกภาพนั้นไม่ครบหรือขาดหายไป

4. หนังสือบางเล่มส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เด็กจะขีดเขียนต่อภาพเล่นบริเวณริมกรอบ ถ้าไม่ตีเส้นกรอบจะเป็นประโยชน์ในเรื่องนี้มาก

5. การตีเส้นกรอบอาจทำได้ตามจุดประสงค์ของภาพ เช่น ภาพแผนผัง แผนภูมิ แผนที่ ซึ่งเป็นภาพนามธรรม

คำบรรยายภาพประกอบเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมี แต่ก็มีภาพบางภาพที่สมบูรณ์ในตนเอง สื่อความหมายได้ชัดเจนโดยไม่ต้องมีคำบรรยายประกอบภาพ อย่างไรก็ตามการเขียนคำบรรยายภาพควรมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. คำบรรยายควรอยู่ใต้ภาพในตำแหน่งกลางสมดุลงกับสายตา

2. ควรเป็นข้อความที่สั้นกระชับรัดกุม โทนสีอย่างหนึ่งอย่างเดียวและตรงตามจุดประสงค์ของภาพ

3. ตัวอักษรควรใช้ขนาดที่อ่านง่ายชัดเจน และไม่ควรอยู่ชิดกับข้อความของเนื้อหา

4. ถ้าหน้าหนังสือหนึ่งมีหลายภาพก็ควรจัดคำบรรยายประกอบภาพแต่ละภาพ

ไม่ให้ลับสน

จะเห็นได้ว่าภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนนับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของหนังสือ เพราะนอกจากจะช่วยให้หนังสืออ่านแล้ว ภาพประกอบสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจและเรียนรู้ถึงเนื้อหาได้อย่างรวดเร็วอันมีผลต่อสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นหนังสือที่ดีจึงควรที่จะมีภาพประกอบที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาและตรงกับความสนใจของเด็กในแต่ละวัย

2.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนเล่มเล็ก

2.4.1 ความหมายของบทเรียนเล่มเล็ก

บทเรียนเล่มเล็กหรือ Minitext มาจากคำว่า Miniature กับ Text หมายถึง บทเรียนที่ย่อส่วนเรื่องลงให้เป็นเรื่องสมบูรณ์สั้น ๆ หยิบฉวยง่าย เบา เหมาะกับมือเด็ก ใช้เวลาสั้น ๆ อ่านจบภายในเล่ม เน้นความคิดรวบยอดเพียงความคิดเดียวไม่ซับซ้อนโดยที่ยังคงรักษาโครงสร้างที่สมบูรณ์ของแบบเรียนอย่างครบถ้วน (หทัย ตันหยง, 2532)

2.4.2 สาเหตุที่มีการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก

บทเรียนเล่มเล็กได้ถูกสร้างขึ้นเพราะเนื่องมาจากสภาพปัจจุบันที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำและไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งหทัย ตันหยง (2531) ได้กล่าวถึงประเด็นในการพิจารณาที่ได้สร้างบทเรียนเล่มเล็ก ดังนี้

1. ระบบของหลักสูตรและการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อันมีความคิดรวบยอดกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะวัดและสังเกตผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จากการผ่าน / ไม่ผ่านจุดประสงค์ ปัญหาการเรียนมีผลการเรียนตกต่ำ ไม่ผ่านจุดประสงค์ จึงเป็นปัญหาที่น่าสนใจที่จะต้องบริหารจัดการแก้ไข

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จและความล้มเหลวทางการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของสื่อที่ใช้ถ่ายทอดการเรียนรู้ สื่อพื้นฐานสำคัญของระบบหลักสูตรและการสอนของไทย ส่วนใหญ่ยังติดอยู่ที่สื่อวัสดุ (Software) และหลีกเลี่ยงไม่ได้หรือจำเป็นต้องมี คือ แบบเรียน การใช้สื่อแบบเรียนจะมีปัญหา

เกิดขึ้นเกี่ยวกับศักยภาพการสนองตอบการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอันมาก

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนขึ้นอยู่กับทักษะทางภาษาอันเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ทักษะนี้มีปัญหอย่างยิ่งในการเรียนการสอน สื่อทางภาษาคือ แบบเรียน อันจะเป็นตัวปัจจัยสำคัญในการแก้ปัญหา ซึ่งเชื่อกันว่าสื่อเชิงวรรณกรรมนั้นมีพลังกระตุ้นสูง และน่าสนใจมากกว่าวัสดุแบบอย่างอื่น ๆ

4. การกำหนดสื่อถ่ายโยงการเรียนรู้หลาย ๆ อย่างมักจะจริงจังในบางพื้นที่บางโอกาสเพราะเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ ความรู้ความสามารถของครู จำเป็นต้องแสวงหานวัตกรรมมาใช้ โดยคำนึงว่าสร้างอย่างไรจึงจะได้มาซึ่งสื่อสากลอันเป็นสภาพปานกลาง ราคาถูก ไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่เกินขีดความสามารถที่โรงเรียนทั่วราชอาณาจักรพึงมีพึงใช้ได้ หรือเรียกว่า "การแสวงหาเทคโนโลยีที่เหมาะสม"

5. กลไกการเรียนรู้ของผู้เรียนกับแนวทางการใช้หลักสูตร และบูรณาการทางการสอนที่ผิดหลักการรวมหน่วยของทฤษฎีสนาม อาจมีข้อบกพร่อง ช่องว่าง จุดอ่อนหรือไม่สัมพันธ์กัน ดังเช่น การใช้สื่อแบบเรียนทั่ว ๆ ไปไม่สามารถสนองการเรียนรู้ได้จริง ซึ่งการเรียนการสอนทั่วไปอาจจะเน้นความคิดรวบยอดหลัก แต่มิได้เน้นความคิดรวบยอดรอง หรือความคิดรวบยอดย่อย ซึ่งการเรียนการสอนในสภาพเช่นนี้ทำให้ความคิดรวบยอดย่อยถูกมองข้ามไปโดยมิได้เน้นจึงทำให้นักเรียนไม่ผ่านจุดประสงค์ที่เชื่อมโยงกับความคิดรวบยอดรอง หรือความคิดรวบยอดย่อยนั้น

2.4.3 วัตถุประสงค์ของการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก

การสร้างบทเรียนเล่มเล็กนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้ (หทัย ตันหยง, 2531)

1. เพื่อเป็นการสร้างสื่อวัตกรรมการใช้ในกระบวนการเรียนการสอน
2. เพื่อใช้บทเรียนเล่มเล็กเป็นแกนนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาการอ่านเพื่อสร้างทักษะการอ่านของนักเรียนให้สูงขึ้น
3. เพื่อใช้ในการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน
4. เป็นปัจจัยสนองการเรียนเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดย่อย
5. เป็นปัจจัยสนองการเรียนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

6. เป็นสื่อที่ครูมีความสามารถในการสร้างด้วยตนเอง
7. เพื่อใช้ในการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสื่อใหญ่ ซึ่งครอบคลุมไม่ทั่วถึง
8. เพื่อเป็นการประหยัดทรัพยากรในการผลิต แต่ให้ประโยชน์สูงและตรง

ตามความต้องการ

9. สามารถสร้างเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

2.4.4 คุณลักษณะเด่นของบทเรียนเล่มเล็ก

หทัย ตันหยง (2532) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะเด่นของบทเรียนเล่มเล็กว่ามีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นความสำคัญ ดังนี้

1. ปัจจัยสนองการเรียนรู้ในความคิดรวบยอดรายย่อย ๆ
2. ปัจจัยสนองการเรียนรู้ตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมปลายทาง
3. สร้างสรรค์ขึ้นด้วยตนเอง ครูผู้สอน - บทเรียน - ผู้เรียน
4. คุณลักษณะเอนกประสงค์และเป็นสากล ใช้ได้ทุกโรงเรียนเสริมความสมบูรณ์ให้กับสื่อใหญ่ซึ่งครอบคลุมไม่ทั่วถึง

5. อยู่ในขีดความสามารถในการผลิตได้ด้วยตนเองในกิจกรรมการเรียนการสอน
6. ประหยัดเวลา ทรัพยากร วัสดุ แรงงาน สถานที่
7. เกิดจากวัฒนธรรมในท้องถิ่น
8. สอดคล้องกับธรรมชาติของการรู้แจ้งทางภาษา
9. เป็นนวัตกรรมทางการสอน

ศูนย์วิชาการจังหวัดขอนแก่น (2536) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของบทเรียนเล่มเล็กไว้ดังนี้

1. สอนการเรียนรู้ในความคิดรวบยอดย่อย
2. สอนการเรียนรู้ตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. ครูผู้สอนเขียนบทเรียนให้นักเรียนอ่านได้
4. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน
5. สอดคล้องกับท้องถิ่น
6. สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ภาษา
7. ประหยัดเวลา ทรัพยากร

8. ใช้ได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์
เทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการผลิตบทเรียนเล่มเล็ก ในการสอน
กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตควรเป็นบทเรียนที่เหมาะสมต่อสภาพต่าง ๆ ดังนี้
(หทัย ตันหยง, 2532)

1. การประจักษ์ตน
2. การฟังตนเอง
3. การสร้างสรรค์ด้วยตนเอง
4. การอนุรักษ์ธรรมชาติ
5. การแสวงหาได้ในท้องถิ่น
6. สดประหยัด
7. สอดคล้องกับวัฒนธรรม
8. ราคาถูกแต่ประโยชน์คุ้มค่า
9. เกิดขึ้นจากความต้องการร่วมกัน

2.4.5 ขั้นตอนการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก

2.4.5.1 ขั้นตอนในการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก

บทเรียนเล่มเล็กเป็นหนังสือขนาด 32 หน้ายก (ขนาดประมาณกระดาษ
โรเนียวขนาดเอ 4 พับครึ่ง) มีจำนวนหน้าประมาณ 6 - 10 หน้า จัดทำเป็นชุด
ชุดละ 4 - 5 เล่ม ซึ่งมีขั้นตอนในการผลิตและยึดหลักในการผลิตโดยพิจารณาตาม
ขั้นตอนดังต่อไปนี้ (ศูนย์วิชาการจังหวัดขอนแก่น, 2536)

1. ศึกษาจุดประสงค์ใน ป.02 และหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการ
เลือกเนื้อหาในการสร้างบทเรียนเล่มเล็กและเป็นแนวทางในการตั้งจุดประสงค์เชิง
พฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้การวัดและประเมินผลชัดเจน
ยิ่งขึ้น

2. วิเคราะห์บทบาทการสอนของตนเอง เพื่อให้ทราบแนวทางในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ความคิดรวบยอดที่จะสอน

2.2 จุดประสงค์การเรียนรู้

2.3 เนื้อหาของบทเรียนตามหลักสูตร

2.4 กิจกรรมการเรียนการสอน

2.5 สื่อการสอนและการประเมินผล

3. นำจุดประสงค์การเรียนรู้มาเขียนเรื่อง โดยเรียบเรียงเป็นนิทาน
นิยาย บทความ เรื่องสั้น ฯลฯ ให้เนื้อหาที่ได้สอดคล้องกับหลักสูตร และจุด
ประสงค์ที่กำหนดไว้พร้อมทั้งหาภาพประกอบด้วย

4. นำเรื่องที่เขียนมาวางแผนจัดเรียงหน้าเป็นฉบับร่าง ความยาวประมาณ
6-10 หน้า อย่าให้ยาวมากนัก ให้เด็กอ่านจบในเวลาประมาณ 10 นาที ต่อเล่ม
ซึ่งการจูงใจให้มาอ่านและเป็นประโยชน์ มีข้อควรคำนึงดังนี้

4.1 เนื้อหาถูกต้องตามความเป็นจริง

4.2 ภาษาน่าอ่าน ถูกต้อง เหมาะสมกับวัยและระดับชั้น

4.3 การจัดทำ ตัวหนังสือ รูปภาพ เหมาะสม

4.4 จัดรูปเล่มดี เนื้อหาต่อเนื่อง

5. จัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์

6. ให้เพื่อนครูอ่าน นักเรียนอ่าน

7. ปรับปรุงแก้ไข

2.4.5.2 การจัดทำรูปเล่ม

ศูนย์วิชาการจังหวัดขอนแก่น (2536) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดทำรูปเล่ม
ไว้ดังนี้

1. ปกหน้า ประกอบด้วย

1.1 ลำดับที่ของเล่ม

1.2 ชื่อเรื่อง

1.3 ภาพประกอบ

1.4 ชื่อผู้เขียนเรื่อง

1.5 ชื่อผู้เขียนภาพ

2. ปกหน้าด้านใน ประกอบด้วย

2.1 ความคิดรวบยอด

2.2 จุดประสงค์

3. คำนำ ประกอบด้วย

3.1 บอกจุดประสงค์ในการเขียนว่าจัดทำเพื่ออะไร เกี่ยวข้องกับกลุ่มประสบการณ์ใด

3.2 ขอบเขตพื้นที่เกี่ยวข้อง

3.3 ชื่อผู้เขียนคำนำ

3.4 วัน เดือน ปี ที่เขียน

4. สารบัญ อาจไม่จัดทำสารบัญก็ได้

5. เนื้อหา ลำดับไปตามที่จัดไว้ เนื้อหาควรเริ่มต้นที่หน้าขวามืออาจมีภาพประกอบทุกหน้าหรือบางหน้าตามความเหมาะสมของเนื้อหา

6. แบบฝึก เมื่อจบเนื้อเรื่องแล้ว ควรมีแบบฝึก/ทดสอบหรือกิจกรรมเสริม เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้และควรมีเฉลยแบบฝึกหัด แบบทดสอบไว้ด้วย

7. หนังสืออ้างอิง ให้ระบุหนังสือที่ใช้อ้างอิงด้วย

8. ปกหลังด้านใน บอกประวัติผู้เขียนเรื่อง บอกชื่อ - สกุล ประสบการณ์การทำงาน ฯลฯ ตามความเหมาะสมเท่าที่ต้องการให้ผู้อ่านรู้

9. ปกหลัง เขียนคำขวัญ / ภาพประกอบ / กลอน / คำคมที่เป็นการสนับสนุนเนื้อหาและจุดประสงค์

กล่าวโดยสรุปแล้ว ขั้นตอนในการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก จะต้องมีการศึกษาจุดประสงค์ในป. 02 และหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกเนื้อหาและกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และครูจะต้องรู้บทบาทการสอนของตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า ครูเป็นเพียงผู้แนะนำเท่านั้น นักเรียนจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเองจากการอ่านบทเรียนเล่มเล็ก จากนั้นนำจุดประสงค์มาเขียนเป็นเรื่องจัดทำภาพประกอบ จัดทำรูปเล่มฉบับร่าง จัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ จากนั้นนำไปให้เพื่อนครูอ่านและนักเรียนอ่านและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2.4.6 ประโยชน์ของบทเรียนเล่มเล็ก

หทัย ดันหยง (2532) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของบทเรียนเล่มเล็กไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านจุดประสงค์ได้แน่นอนยิ่งขึ้น
2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยตรงในแต่ละความคิดรวบยอด
3. สื่อเชิงวิเคราะห์การเรียนรู้ความคิดรวบยอดย่อย
4. ช่วยเสริมนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. สื่อสนองการเรียนรู้แห่งปวงชนครอบคลุมการใช้ประโยชน์ได้ทุกกรณี
6. ช่วยควบคุมเชื่อมโยงระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคล
7. เชื่อมโยงการเรียนรู้ให้เป็นเอกภาพ
8. เกิดความรู้สึกร่วมระหว่างบุคคล
9. เกิดศูนย์รวมความสนใจในการเรียนรู้
10. เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน

2.4.7 ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก

ในการผลิตบทเรียนเล่มเล็ก ได้นำทฤษฎีของนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงหลายท่านซึ่งนักการศึกษาต่างให้การยอมรับมาใช้ในการผลิตบทเรียนเล่มเล็ก เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ดังนี้ (รักนร ชังธาดา, 2531)

2.4.7.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget

Piaget ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเป็น 4 ขั้น คือ

1. ขั้นรับรู้ - ตอบสนอง (Sensori - Motor Stage) อายุแรกเกิด - 2 ขวบ พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยนี้ เป็นระยะที่เด็กเรียนรู้ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้และการตอบสนอง เป็นพัฒนาการที่เกิดต่อเนื่องจากพัฒนาการทางกาย
2. ขั้นก่อนปฏิบัติการหรือขั้นเตรียมสำหรับความคิดที่มีเหตุผล (The Pre - Operation Stage) อายุ 2 - 7 ปี เด็กในวัยนี้เริ่มมีความสามารถที่จะเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความคงตัวของสสาร (Conservation) และเริ่มมองของมากกว่าหนึ่งสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน (Decentration) และยังไม่สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่
3. ขั้นของการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม (Concrete Operational Stage) อายุ 7 - 11 ปี เด็กในวัยนี้สามารถคิดอย่างมีเหตุผลแต่กระบวนการ

คิดและการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาจะต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรม ลักษณะเด่นของ
เด็กวัยนี้ คือ สามารถคิดย้อนกลับไปได้ (Reversibility) เริ่มมีความคิด
ยืดหยุ่น มองอะไรได้หลายแง่หลายมุม (Decentration) มีความสามารถในการ
จัดลำดับและยังสามารถคิดในเชิงอุปมานได้

4. ขั้นการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operation Stage)
อายุ 11 - 15 ปี เด็กในขั้นนี้มีพัฒนาการด้านความคิด ความเข้าใจถึงระดับสูงสุด
สามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากสิ่งแวดล้อมที่ประสบอยู่ มีความพอใจที่จะคิดถึง
สิ่งที่เป็นนามธรรมได้ มีลักษณะการคิดแบบตั้งสมมติฐาน (Hypothetical
Deductive) สามารถแก้ปัญหาอย่างมีระบบ สนใจในการสร้างทฤษฎีและหลักเกณฑ์
ขอบสร้างจินตนาการ และสามารถสะท้อนภาพตัวเองออกมาได้

2.4.7.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kolberg

Kolberg ได้จัดระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลในหลายสังคมและ
วัฒนธรรมทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออก แล้วสรุปว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของ
มนุษย์ทั่วโลกแบ่งได้เป็น 3 ระดับ 6 ขั้น คือ

ระดับที่ 1 ระดับที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเป็นลักษณะของเด็กอายุ 2 - 10
ปี เด็กระดับนี้ยังไม่เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์ ความประพฤติดีที่ถูกต้อง แบ่ง
เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นการเคารพเชื่อฟังเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ เด็กอายุต่ำกว่า
7 ขวบใช้มาก

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหาผลตอบแทนด้านสิ่งของรางวัลซึ่งสนองความต้องการ
ขั้นพื้นฐานของตน เด็กอายุ 7 - 10 ปี จะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของการได้รับ
รางวัลหรือคำชมเชยฉะนั้นวิธีการจูงใจให้เด็กกระทำความดีจึงควรใช้วิธีให้สัญญาว่า
จะให้รางวัลมากกว่าการขู่จะลงโทษ

ระดับที่ 2 การทำตามความคาดหวังของผู้อื่น และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์
ของสังคมเป็นลักษณะของเด็กอายุ 10 - 15 ปี แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 หลักการทำงานตามความเห็นชอบของผู้อื่น จะใช้มากในเด็กอายุ
13 ปี ซึ่งต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ เป็นลักษณะของวัยรุ่นตอนกลาง คือ เริ่มเห็นความสำคัญของกฎระเบียบ ข้อบังคับ และเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติ

ระดับที่ 3 การมองทะลุถึงต้นตอพื้นฐานของกฎเกณฑ์ หรือพื้นฐานของจริยธรรมเป็นระดับที่บุคคลเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงต้นตอ หรือที่มาของกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งถูกระเบียบ ข้อบังคับจะต้องสอดคล้องกับพื้นฐานหรือหลักของมนุษยธรรมซึ่งเป็นหลักสากลที่มนุษย์ทุกคนพึงปฏิบัติ ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 หลักการมีเหตุผลและการเคารพตนเอง พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้พบมากในผู้ใหญ่และอาจมีในวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 หลักการตามอุดมคติสากล พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นสูงสุด จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญงอกงามทางสติปัญญา มีประสบการณ์ความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมของตนเองและของกลุ่มอื่น

2.4.7.3 ทฤษฎีความต้องการของ Maslow

Maslow มีความเห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการให้กับตนเอง แต่ความต้องการนั้นมีมากมายหลายประเภท ความต้องการขั้นต้น ได้รับการตอบสนอง จัดเรียงลำดับจากขั้นต่ำสุดไปหาขั้นสูงสุด ได้แก่

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการอากาศ อาหาร น้ำ การขับถ่าย การนอนหลับ จัดเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของมนุษย์
2. ความต้องการความปลอดภัย เช่น ความต้องการความปลอดภัยจากการคุกคาม ความต้องการให้ร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ มนุษย์จะมีความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ ซึ่งได้แก่ ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนเกี่ยวข้องด้วย ความต้องการยอมรับจากกลุ่ม ความต้องการความรักจากผู้อื่น
4. ความต้องการเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่อง มนุษย์ทุกคนล้วนมีแต่ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่า ทั้งในสายตาของตนเองและผู้อื่น
5. ความต้องการที่จะตระหนักในความสามารถของตนเอง หรือรู้จักตนเอง เป็นความต้องการที่จะเข้าใจถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงโดยไม่มีการปกป้องและบิดเบือน พร้อมทั้งจะเปิด

เผยตนเองและพิจารณาตนเองอย่างใจเป็นธรรม

จากทฤษฎีทางสติปัญญาของ Piaget พัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg และทฤษฎีความต้องการของ Maslow ซึ่งนักการศึกษาต่างให้การยอมรับและนำมาใช้ในการศึกษาอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ในการสร้างบทเรียนเล่มเล็กจึงควรที่จะได้นำทฤษฎีเหล่านี้มาใช้ในการสร้าง เพื่อให้บทเรียนเล่มเล็กที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับวัย พัฒนาการและความต้องการของเด็กในแต่ละวัย สำหรับผู้วิจัยได้สนใจที่จะสร้างบทเรียนเล่มเล็กในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 2 ชีวิตในบ้าน สำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นเด็กระดับอายุประมาณ 9 - 10 ปี จัดอยู่ในพัฒนาการขั้นการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม สามารถใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา เห็นความสำคัญของการให้รางวัลและการชมเชยตลอดจนมีความต้องการแต่ละด้านตามวัย จึงได้นำทฤษฎีและการพัฒนาการเหล่านี้มาใช้ในการสร้างบทเรียนเล่มเล็ก เพื่อให้มีความเหมาะสมกับวัยและความต้องการของเด็กต่อไป

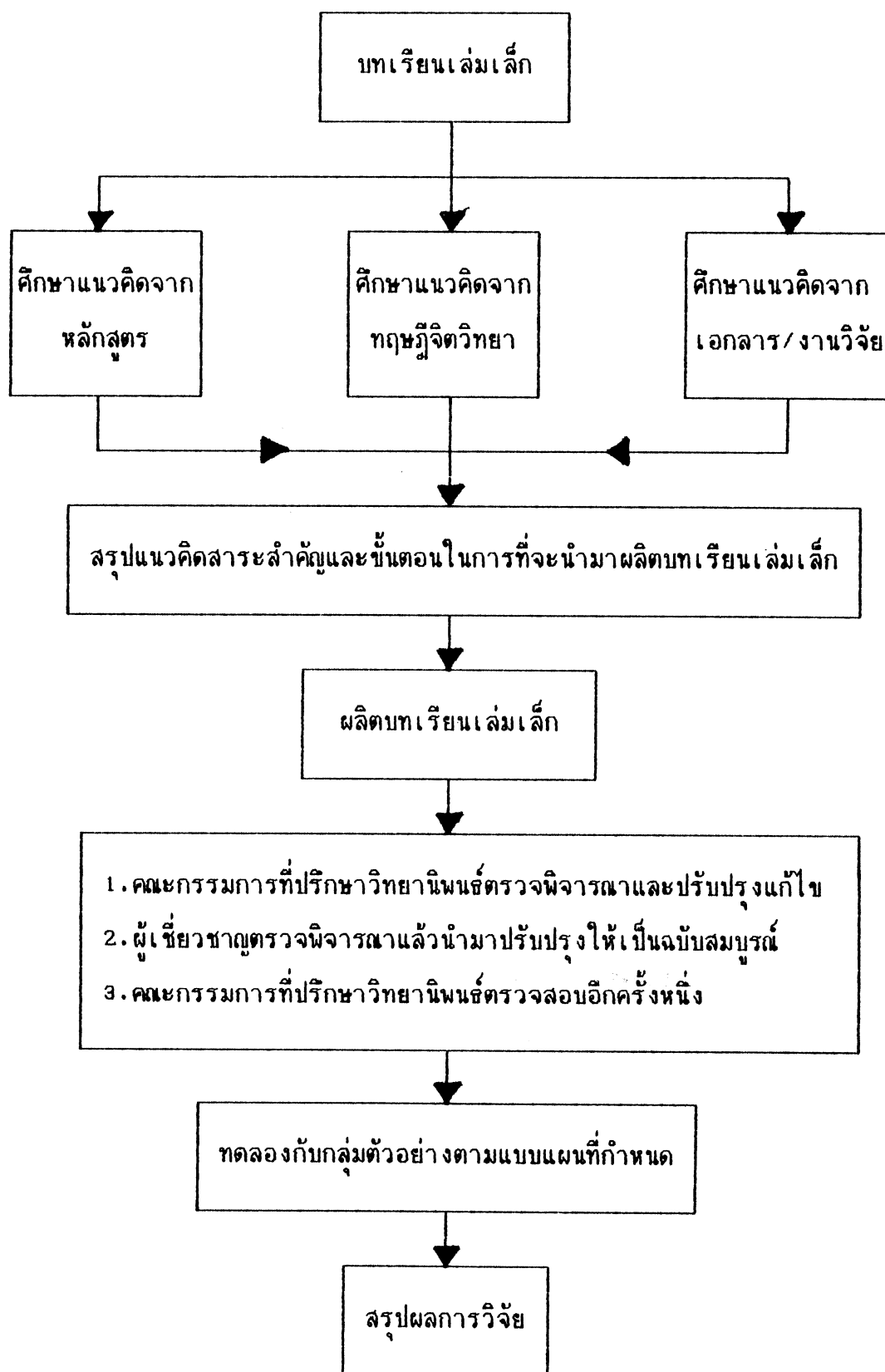
2.4.7.4 ความสนใจในการอ่านของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

จินตนา ไบกาชุย (2534) ได้กล่าวถึงความสนใจในการอ่านของเด็กวัย 8 - 9 ขวบ ซึ่งจัดอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 ดังนี้

เด็กวัย 8 - 9 ขวบ อ่านหนังสือได้มากขึ้น ชอบอ่านนิทาน นิยาย เช่น นิทานพื้นบ้าน นิทานตำนาน (เช่น ครีสนนไชย ท้าวแสนปม เป็นต้น) หรือนิทานที่แต่งใหม่เข้าทำนอง "กาลครั้งหนึ่งยังมี..." (เช่น ปลาบู่ทอง โสนน้อยเรือนงาม เจ้าหญิงนิทรา เป็นต้น) นอกจากนี้ยังสนใจเกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้น ชอบฟังหรืออยากรู้เรื่องราวของเด็กอื่นในวัยเดียวกัน อยากรู้ อยากเห็นว่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร... เหมือนกับตัวเองหรือไม่ ในระยะนี้เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย มีความสนใจในการอ่านแตกต่างกันไปตามรสนิยมของแต่ละเพศ เด็กผู้หญิงยังคงชอบเล่นตุ๊กตา ชอบของเล่นสวย ๆ งาม ๆ และเสื้อผ้า เด็กผู้ชายชอบของเล่น เช่น หุ่นยนต์ เรือบิน เกมกด และเครื่องเล่นกลไกต่าง ๆ ชอบการผจญภัยและการเล่นโลดโผนต่าง ๆ นอกสถานที่ ในขณะที่เด็กผู้หญิงชอบเล่นกระจุกกระจุกในบ้าน การเขียนเรื่องสำหรับเด็กในวัยนี้อาจเขียนเรื่องยาวขึ้น ประมาณ 2,000 -

5,000 คำ มีข้อระวังในการเขียนเรื่องสำหรับเด็กๆระดับนี้ คือ ผู้อ่านมักเปรียบเทียบตัวเองกับตัวละครในเรื่องที่แต่งขึ้น ผู้เขียนจึงต้องระมัดระวังในการเขียนบุคลิกของตัวละครให้ดี ต้องเข้าใจถึงจิตใจเด็ก มีเหตุผลในการเขียนรายละเอียดต่าง ๆ เป็นของจำเป็นแต่ไม่ต้องมีรายละเอียดมากนักกว่าให้ถูกต้องถ้ามีข้อผิดพลาดเด็กจะหยุดอ่านและหมดความเชื่อถือทันที ควรสร้างตัวละครให้มีลักษณะโน้มน้าวใจเด็กให้เกิดเจตคติที่ดี มีความเมตตา กรุณา กล้าหาญ เก่งในการผจญภัยปราบศัตรูเอาชนะอุปสรรคได้ เด็กจะชื่นชอบและอยากทำตาม เพราะอยากเป็นพระเอก มีข้อหนึ่งระวังในการสร้างนิสัยตัวละครตัวเองหรือพระเอกให้มีนิสัยร้ายหรือแก่นแกลเรในตอนแรกต่อมาตอนจบกลับใจเป็นคนดี เลิกนิสัยชั่วร้ายเพราะเด็กมักนิยมตัวละครเช่นนี้ และจะประพฤติไม่ดีตามตัวละครแทน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จะเป็นช่วงที่ควรเริ่มสร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้น โดยควรสร้างตัวละครในแบบเรียนแฝงไว้ให้นักเรียนได้เลียนแบบ ทำให้เด็กนำมาปรับปรุงเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และควรผูกเรื่องราวให้มีเนื้อหาเป็นชีวิตจริงตามที่เด็กในวัยนี้สนใจ เนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 2 ชีวิตในบ้าน จึงเป็นเนื้อหาที่เหมาะสมที่จะนำมาสร้างเป็นบทเรียนเล่มเล็กมากที่สุด เพราะเป็นเรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัวเด็กและจะทำให้เด็กได้รับความสนุกสนานไปพร้อมกับการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว เพราะบทเรียนน่าสนใจ มีภาพประกอบที่เหมาะสมกับวัย และความต้องการ และส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยจึงได้แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังแผนภูมิที่เสนอต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยสามารถอธิบายโดยสรุปได้ว่า การผลิตบทเรียน เล่มเล็กในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น ได้เกิดแนวคิดจากการศึกษาสภาพ ปัญหาการใช้ การอ่าน และการผลิตหนังสือที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนใน โรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีหนังสือเรียนซึ่งมีเนื้อหาไม่ครบตามหัวข้อในหลักสูตร และครูผู้สอน มีปัญหาอย่างมากในการหา และเลือกเนื้อหามาประกอบการเรียนการสอน การสร้าง บทเรียนเล่มเล็กเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดที่จะนำมาใช้การผลิต บทเรียนเล่มเล็กจากหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget พัฒนาการทางจริยธรรมของ Kolberg ทฤษฎีความต้องการของ Maslow และจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้ชำนาญการและผู้ที่ได้ทำการวิจัยในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ท่าน แล้วจึงได้สรุปแนวคิดสาระสำคัญและขั้นตอนในการผลิตบทเรียนเล่มเล็กมาใช้ ผลิตบทเรียนเล่มเล็กในการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งในขั้นตอนการผลิตก่อนที่จะได้บทเรียน เล่มเล็กฉบับสมบูรณ์ได้มีการตรวจสอบโดยคณะกรรมการที่ปรึกษานิพนธ์ พร้อมทั้งทำ การปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ อีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจึงจะได้นำไปทดลองหาประสิทธิภาพตามแบบแผนที่กำหนดและ สรุปผลการวิจัย ซึ่งในรายละเอียดขั้นตอนการหาประสิทธิภาพจะได้กล่าวต่อไปตาม ลำดับ

2.4.8 การหาประสิทธิภาพของบทเรียนเล่มเล็ก

การหาประสิทธิภาพของบทเรียนเล่มเล็ก หมายถึง การนำบทเรียนเล่มเล็ก ที่ผลิตขึ้นไปทดลองใช้แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ที่กำหนดไว้ แต่เนื่องจากยังไม่มีข้อกำหนดขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของบทเรียน เล่มเล็กโดยตรง ผู้วิจัยจึงได้นำเอาขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของชุดการสอนของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์และคณะ (2521) มาใช้ในการหาประสิทธิภาพของบทเรียน เล่มเล็ก โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.4.8.1 การกำหนดประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของบทเรียนเล่มเล็กที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หากบทเรียนเล่มเล็กมีประสิทธิภาพถึงเกณฑ์แล้วบทเรียนเล่มเล็กนั้นก็มีความค่าที่จะนำไปใช้เป็นสื่อได้

การกำหนดประสิทธิภาพ กระทำได้โดยการประเมินผลของพฤติกรรมของผู้เรียน 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่องและพฤติกรรมขั้นสุดท้าย โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ E_2 คือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ คิดเป็นร้อยละของผลเฉลี่ยของคะแนนที่ได้ ดังนั้น E_1/E_2 หมายถึง ประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ เช่น 80/80 หมายความว่า เมื่อเรียนจากบทเรียนเล่มเล็กแล้วผู้เรียนสามารถทำแบบฝึกหัดหรืองานได้ผลเฉลี่ยร้อยละ 80 และทำแบบทดสอบหลังเรียนได้ผลเฉลี่ยร้อยละ 80 โดยปกติการกำหนดเกณฑ์ E_1/E_2 ขึ้นอยู่กับเนื้อหา หากเนื้อหาเป็นความรู้ ความจำมักตั้งไว้ 80/80 85/85 หรือ 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะมักต่ำกว่านี้ เช่น 75/75

2.4.8.2 การทดลองหาประสิทธิภาพ เมื่อสร้างบทเรียนเล่มเล็กขึ้นมาแล้วต้องนำไปหาประสิทธิภาพตามขั้นตอน ดังนี้

1. การทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (1:1) คือ การทดลองกับผู้เรียน 3 คน โดยให้ผู้เรียนที่มีผลการเรียนในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสูง ปานกลางและต่ำ นำผลที่ได้ไปคำนวณหาประสิทธิภาพเสร็จแล้วนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งในขั้นนี้บทเรียนเล่มเล็กที่สร้างขึ้นควรมีประสิทธิภาพ 60/60

2. การทดลองกลุ่มเล็ก (1:10) คือ การทดลองกับผู้เรียน 6 - 10 คน โดยให้ผู้เรียนที่มีผลการเรียนในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสูง ปานกลางและต่ำ นำผลที่ได้ไปคำนวณหาประสิทธิภาพเสร็จแล้วนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งในขั้นนี้บทเรียนเล่มเล็กที่สร้างขึ้นควรมีประสิทธิภาพ 70/70

3. การทดลองภาคสนาม (1:100) คือ การทดลองกับผู้เรียนทั้งชั้น 30 - 100 คน นำผลที่ได้ไปคำนวณหาประสิทธิภาพ หากต่ำกว่าเกณฑ์มากเกินไปที่กำหนดไว้ต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของบทเรียนเล่มเล็กใหม่ตามหลักความจริง

2.4.8.3 การคำนวณหาประสิทธิภาพ ใช้สูตรดังนี้

$$E_1 = \{ (\Sigma x / N) / A \} \times 100$$

เมื่อ E_1 = ประสิทธิภาพของกระบวนการ
 Σx = คะแนนรวมของแบบฝึกหัด
 A = คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกชิ้นรวมกัน
 N = จำนวนนักเรียน

$$\text{และ } E_2 = \{ (\Sigma F / N) / B \} \times 100$$

E_2 = ประสิทธิภาพของผลลัพธ์
 ΣF = คะแนนรวมของผลลัพธ์หลังเรียน
 B = คะแนนเต็มของการสอบหลังเรียน
 N = จำนวนนักเรียน

การหาประสิทธิภาพ (E.I.) คือ ค่าตัวเลขแสดงอัตราการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นจากพื้นฐานความรู้เดิมอยู่แล้ว หลังจากที่ได้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากบทเรียนเล่มเล็ก โดยถือเกณฑ์ .50 ขึ้นไป ซึ่งคำนวณได้ ดังนี้

$$E.I. = \frac{\text{คะแนนสอบหลังเรียน} - \text{คะแนนสอบก่อนเรียน}}{\text{คะแนนเต็ม} - \text{คะแนนสอบก่อนเรียน}}$$

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนเล่มเล็ก

2.5.1 งานวิจัยในต่างประเทศ

Phillips (1986) ได้ทดลองวิจัยใช้สื่อวรรณกรรมในรัฐนิวฟาว์แลนด์โดยใช้กลุ่มประชากรเป็นนักเรียน 6 ชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่ใช้สื่อวรรณกรรมมีพัฒนาทางภาษาสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งไม่ได้ใช้สื่อวรรณกรรมอย่างมีนัยสำคัญ

Wilson and others (1986) ได้ทำการศึกษานิสัยการอ่านของเด็กไทยโดยใช้สื่อวรรณกรรมร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมร่วมสมัยช่วยให้เด็กเข้าใจกระบวนการและธรรมชาติของภาษามากขึ้น เข้าใจการใช้คำศัพท์ มีความรวดเร็วในการอ่านเห็นความสำคัญของการอ่านและมีแรงจูงใจในการอ่าน สามารถที่จะอ่านเป็นกิจนิสัย

2.5.2 งานวิจัยในประเทศไทย

หทัย ดันหยง (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างหนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเพื่อเป็นสื่อการอ่านในระดับประถมศึกษา โดยใช้การสอนด้วยวิธีสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาที่ใช้หนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม กับการสอนด้วยวิธีสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาที่ใช้หนังสือแบบเรียนปกติเชิงวรรณกรรม ซึ่งผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของนักเรียนระหว่างการสอนด้วยวิธีแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาโดยใช้หนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม สูงกว่าการสอนด้วยวิธีสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา โดยใช้หนังสือปกติเชิงวรรณกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

กนกวรรณ ชื่นชม (2532) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยการสอนด้วยชุดจุลบท โดยใช้หนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมกับเรียนโดยใช้หนังสือแบบเรียนตามปกติกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 60 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้จุลบทที่มีหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเป็นสื่อ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีสอนปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กัลยา ตุลนิจิต (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยใช้หนังสือเรียนเล่มเล็กระหว่างวิธีสอนแบบวรรณิกับวิธีสอนตามคู่มือครู จำนวน 60 คน ผลการศึกษพบว่า ความสามารถทางการอ่านวิชาภาษาไทยของกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้หนังสือเรียนเล่มเล็กตามวิธีสอนแบบวรรณิ สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยใช้หนังสือเรียนเล่มเล็กตามวิธีสอนในคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ทัศน โขติพฤติพงศ์ (2534) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสนใจในการเรียนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากการสอนโดยใช้สื่อแบบเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมกับการสอนโดยใช้สื่อใบงาน จำนวน 52 คน ผลการศึกษพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้สื่อแบบเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยใช้สื่อใบงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปริยาลักษณ์ พิลากุล (2535) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และความสนใจในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมกับสื่อหนังสือเรียนตามคู่มือครู จำนวน 60 คน ผลการศึกษพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้สื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยใช้สื่อหนังสือเรียนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วาสนา จาดพุ่ม (2535) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสนใจในการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยสื่อแบบเรียนเชิงวรรณกรรม กับสื่อการสอนตามแผนการสอนปกติ จำนวน 60 คน ผลการศึกษพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้แบบเรียนเชิงวรรณกรรม สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยใช้สื่อการสอนตามแผนปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของกับบทเรียนเล่มเล็กชี้ให้เห็นว่า การเรียนโดยใช้บทเรียนเล่มเล็กจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อบทเรียนเล่มเล็กแล้วสรุปได้ว่า บทเรียนเล่มเล็ก เมื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้บทเรียนเล่มเล็ก สูงกว่าการใช้สื่อการเรียนการสอนการสอนปกติ